

**Programma van maatregelen bij Archeologienota :
Kapellen, Azalealaan 4
(prov. Antwerpen)**

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
Borgerhout, februari 2025

Titel

Programma van maatregelen bij Archeologienota:
Kapellen, Azalealaan 4,
(prov. Antwerpen)

Auteur

Robby Vervoort

Opdrachtgever

Landmeter

Projectcode

2025B211

Plaats en datum van uitgave

Borgerhout, februari 2025

Reeks

RVFSA-Rapport, 204

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens	3
2. Inleiding	6
3. Synthese en onderzoeksvragen.....	6
4. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied	10
5. Programma van maatregelen.....	11

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

Kapellen, Azalealaan (24-KAP/AZA-2024I271)

Ligging

Antwerpen, Kapellen,
Azalealaan 4

Kadastrale gegevens projectgebied

Kapellen: 2de Afdeling: Sectie H
Perceelnummers: 87L, 87K

Bounding Box

X154119,7	Y224199,8
X154157,8	Y224196,1
X154208,6	Y224115,7
X154184,3	Y224098,2
X154173,7	Y224113,0
X154083,7	Y224043,2
X154026,6	Y224124,1
X154035,6	Y224146,4

Onderzoek

Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek

Projectcode

2025B211

Opdrachtgever

Landmeter

Contactpersoon opdrachtgever

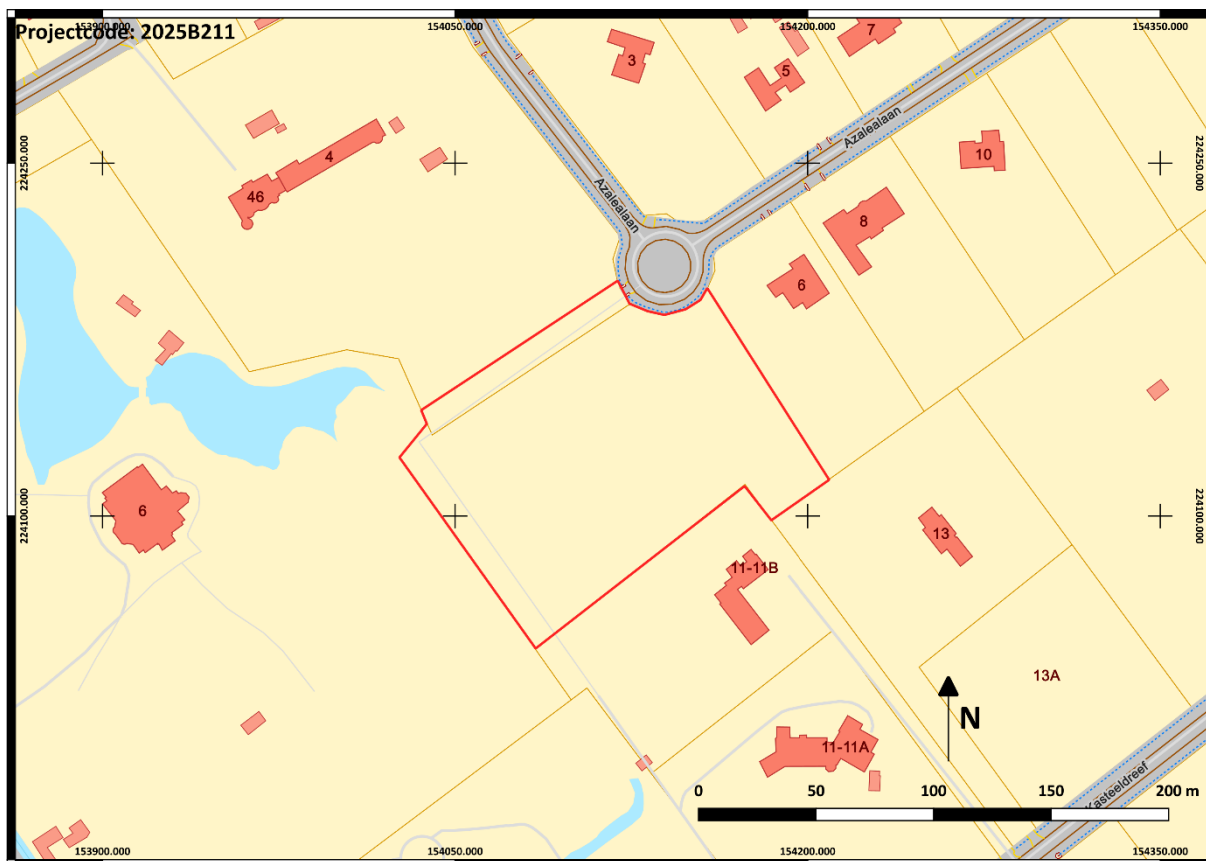
Zie privacy-fiche

Uitvoerder

Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research & Consultancy.

Erkend archeoloog

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied (1/1000)

Nummer wettelijk depot

Niet van toepassing

Termijn

10 februari – 14 februari

Geplande ingreep

Aanvraag verkavelingsvergunning met oog op bouwen nieuwe woningen.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De melding werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3000m² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van

12 juli 2013 en is gelegen buiten een zone waarop lagere oppervlaktecriteria van toepassing zijn.

Randvoorwaarden

Het projectgebied is volledig bebost en gelegen in woonparkgebied.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

Thesaurus

Bureauonderzoek.

2. Inleiding

Doel van dit bureauonderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag te Kapellen, Azalealaan 4. In deze archeologienota wordt via een bureauonderzoek nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen het projectgebied bevinden. Het projectgebied wordt in eerste instantie binnen een grotere context geplaatst. Vervolgens wordt nagegaan wat de recente gebruiksgeschiedenis van het projectgebied is en wat hiervan de mogelijke impact was op perceelsniveau. Tevens wordt de mogelijke impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologische potentieel besproken. Op basis van alle voorhanden zijnde gegevens wordt vervolgens een programma van maatregelen voorgesteld.

3. Synthese en onderzoeksvragen

Op basis van de beschikbare bronnen kunnen we concluderen dat het terrein geen uitgesproken gunstige landschappelijke ligging kent. Het terrein is wel gelegen aan de rand van het glacijs van Brasschaat, die de overgang vormt tussen het Kempisch plateau en het lager gelegen landschap ten zuidwesten ervan, en situeert zich dus wel in een gradiëntzone; echter is deze gradiënt ter hoogte van het terrein niet erg uitgesproken en bovendien bevindt de dichtstbijzijnde natuurlijke waterloop zich op een afstand van plusminus 700 meter (Rode Beek).

Op de bodemkaart van Vlaanderen wordt het westelijke deel van het terrein weergegeven als sterk vergraven bodem, terwijl het oostelijke deel gekarteerd is als podzolbodem. Het detail van het DHM vertoont onregelmatige reliëfverschillen ter hoogte van het terrein die met grote waarschijnlijkheid een gevolg zijn van menselijke ingrepen op het oorspronkelijke natuurlijke reliëf. Een deel van deze anomalieën binnen het projectgebied kunnen verklaard worden door de aanleg van rabattenbossen in de 19de eeuw. Een ander deel is vermoedelijk het resultaat van oude afwateringsgrachten, wegen, het aanplanten en ontginnen van de aanwezige bossen, de aanleg van tuinen.

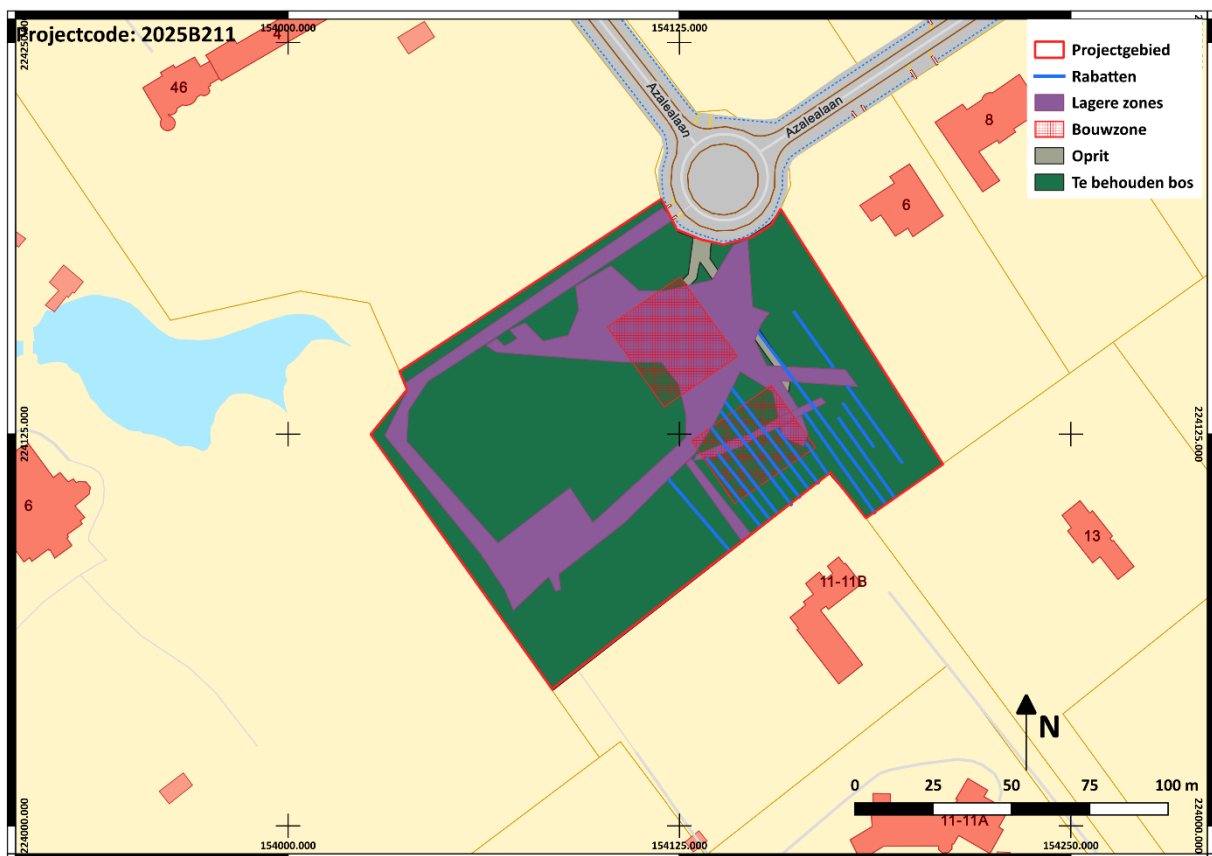
Figuur 2: Detail DHM met underlay hillshade (1/750). De menselijk gemaakte reliëfverschillen zijn duidelijk zichtbaar in het microreliëf van het projectgebied.

Met betrekking tot het gebruik van het projectgebied kunnen we concluderen dat het terrein op het einde van de 18de eeuw, en allicht ook reeds wat vroeger, gedeeltelijk in gebruik was als akkerland. Het oostelijke deel van het terrein is op dat moment nog gelegen in heidegebied. Omstreeks het midden van de 19de eeuw is het terrein echter volledig bebost. Dit blijft zo tot op heden.

Met betrekking tot de beschikbare archeologische data kunnen we stellen dat er in de ruimere omgeving van het projectgebied aanwijzingen zijn voor menselijke aanwezigheid in de late middeleeuwen en de nieuwe en nieuwste tijd. Met betrekking tot de middeleeuwse resten gaat het om de parochiekerk en mogelijk middeleeuwse sporen die tijdens een proefsleuvenonderzoek werden aangetroffen. De resten uit de nieuwe tijd hebben alle betrekking op hoeves, landhuizen en de pastorie. De resten uit de nieuwste tijd staan in verband met militair erfgoed uit de 19de eeuw en uit resten van de Antwerpen-Turnhoutstelling uit 1917. Het lijkt er met andere woorden op dat er in de ruimere omgeving nog geen uitgesproken aanwijzingen zijn met betrekking tot archeologische bronnen.

Op basis van de aangeleverde plannen van de landmeter kunnen we concluderen dat de geplande werken een negatieve impact zullen hebben op eventueel aanwezige archeologische resten binnen

het terrein. Meer bepaald wordt er een bijkomende verstoring van het bodemarchief verwacht ter hoogte van de beide bouwzones in het oostelijke deel van het projectgebied over een oppervlakte van plusminus 1560 m². Echter wordt de noordelijke bouwzone gerealiseerd ter hoogte van een zone die op basis van het DHM en de Hillshade reeds grotendeels werd verstoord en duidelijk lager gelegen is. Ook ter hoogte van de zuidelijke bouwzone zijn duidelijke antropogene reliëfverlagingen zichtbaar. Hierbij komt tevens de duidelijk zichtbare restanten van 19de-eeuwse rabatten in het zuidoostelijke deel van het terrein. We kunnen er dus vanuit gaan dat ook binnen de zuidelijke bouwzone reeds verstoringen hebben plaatsgevonden.

Figuur 3: Aanduiding verschillende zones ten opzichte van vastgestelde verstoringen (1/750)

Uit bovenstaande concluderen we dat de kans dat er zich waardevolle archeologische resten binnen het terrein bevinden eerder klein is omwille van de niet uitgesproken gunstige landschappelijke ligging en het ontbreken van archeologische aanwijzingen in de ruimere omgeving en ter hoogte van het projectgebied. De kans is bovendien reëel dat eventueel aanwezige archeologische resten werden verstoord door het aanplanten van de bossen in rabatten in de 19de eeuw. Tevens vertoont het detail van het DHM enkele onnatuurlijke afwijkingen in het landschap die met grote waarschijnlijkheid veroorzaakt zijn door menselijke ingrepen in de bodem. Om deze verschillende redenen raden we aan

in het kader van de werken geen bijkomende vooronderzoeken uit te voeren. De kosten wegen in dit geval niet op tegen de voordelen.

- *Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?*

Het projectgebied situeert zich aan de rand van het glacis van Brasschaat dat leunt tegen de zuidwestelijke rand van de microcuesta van de Kempen. Het glacis werd afgezet als een puinwaaier aan de basis van de cuesta. Tijdens elke tussenijstijd vloeide de op de hoger gelegen cuesta ontdooide bovengrond van de steilrand naar beneden. Tevens werd door de wind aan de luwe zuidkant van de cuesta stuifzand afgezet. Het glacis bestaat daardoor uit herwerkte zanden van de Kempenformatie vermengd met eolisch dekzand. Het valt op door een licht golvend reliëf en zijn zandige samenstelling. Op de bodemkaart van Vlaanderen zijn voor het westelijke deel van het terrein sterk vergraven gronden gekarteerd. In het oostelijke deel is een podzolbodem aangeduid.

Op het einde van de 18de eeuw is het projectgebied gelegen aan de rand van een uitgestrekt heidelandschap. Het westelijke deel van het terrein is op dat moment in gebruik als akkerland, terwijl het oostelijke deel nog gelegen is binnen het heidegebied. Omstreeks het midden van de 19de eeuw wordt het terrein opgenomen in aangeplante rabattenbossen. Heden is het terrein nog steeds volledig bebost. Vermoedelijk werden de oorspronkelijke bomen ondertussen wel een keer gerooid en mogelijk terug herplant.

- *Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?*

In de onmiddellijke en wat ruimere omgeving van het projectgebied werden nog geen archeologische sites ontdekt. Wel worden op de CAI locaties aangegeven die in verband staan met profane en religieuze bebouwing uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Verder zijn er verschillende militaire locaties aangeduid op de CAI die dateren uit de late 19de en de vroege 20ste eeuw.

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?*

Op basis van landschappelijke en bodemkundige gegevens kunnen we concluderen dat het terrein geen uitgesproken kenmerken bevat die een verhoogde aantrekkingskracht uitoefende op mensen in het verleden. Er zijn geen natuurlijke waterlopen in de directe omgeving en het terrein is niet gelegen ter hoogte van een sterke gradiëntzone.

Ook de archeologische data uit de ruimere omgeving zijn eerder schaars te noemen.

Op basis van de bodemkaart en het DHM kunnen we concluderen dat de kans groot is dat binnen het terrein verschillende verstoringen aanwezig zijn, die mogelijke archeologische resten reeds grotendeels of gedeeltelijk hebben verstoord. De kartering van sterk vergraven bodems enerzijds en

de aanwezigheid van onnatuurlijke reliëfverschillen zichtbaar op de Hillshade en het DHM in combinatie met de aanleg van rabattenbossen in de 19de eeuw doen vermoeden dat de kans klein is dat er binnen het terrein waardevolle archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering aanwezig zijn.

Op basis van cartografische bronnen concluderen we dat het cultuurhistorische potentieel van het terrein laag is. Het terrein werd voor zover bekend nooit bebouwd en was steeds in gebruik als akkerland, bevond zich in heidegebied of lag onder bos.

- *Wat is de impact van de geplande werken?*

We kunnen stellen dat eventueel aanwezige archeologische resten door de geplande werken grondig zullen worden verstoord ter hoogte van de beide bouwzones met een maximale gezamenlijke oppervlakte van 1560 m² verspreid over twee zones aan de oostelijke zijde van het projectgebiedm².

- *Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?*

Op basis van het bestudeerde bronnenmateriaal kon niet worden aangetoond dat er zich geen archeologische resten in het projectgebied bevinden, maar kon wel worden aangetoond dat de kans op de aanwezigheid van archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering laag is. Binnen het terrein zijn met grote waarschijnlijkheid reeds verstoringen aanwezig en bovendien zijn er geen landschappelijke, bodemkundige, historische of archeologische aanwijzingen dat het terrein in het verleden een verhoogde aantrekkingskracht had voor menselijke exploitatie.

Gezien de lage kans op de aanwezigheid van archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering en gezien de beperkte bijkomende impact op eventueel aanwezige archeologische resten raden we aan geen bijkomende vooronderzoeken uit te voeren in het kader van de geplande werken. De kosten wegen in dit geval niet op tegen de baten.

4. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied

Op basis van de beschikbare bronnen kunnen we concluderen dat er geen uitgesproken landschappelijke, bodemkundige, archeologische, historische of cartografische aanwijzingen zijn dat er binnen het projectgebied sprake is van een verhoogde kans op de aanwezigheid van archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering. Bovendien zijn er op het terrein met grote waarschijnlijkheid reeds verstoringen aanwezig.

Wel dient vermeld te worden dat er in de wat ruimere omgeving slechts een beperkt aantal archeologische indicatoren aanwezig zijn. Zo zijn er geen aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid

in de steentijden, ontbreken gegevens omtrent menselijke activiteiten in de metaaltijden en de Romeinse periode. Ook met betrekking tot de middeleeuwen en de nieuwe tijden zijn nog geen archeologische sites onderzocht. De weinige meldingen in de CAI slaan op historische bebouwing die teruggaat tot de middeleeuwen of de nieuwe tijd en op militaire constructies uit de 19de eeuw en uit WOI. In die zin zou het aantreffen van archeologische resten binnen het terrein wel een zekere kennisvermeerdering impliceren. Hoe groot deze kenniswinst kan zijn, zou wel afhankelijk zijn van de aard en de bewaringstoestand van eventuele aanwezige archeologische resten.

5. Programma van maatregelen

Er werd een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd, dat aangeeft dat er geen bijkomende maatregelen meer nodig geacht worden in het kader van de geplande werken. Al het vooronderzoek dat noodzakelijk is om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed werd uitgevoerd.

De impact van de geplande werkzaamheden werd getoetst aan de gekende reeds verstoorde en reeds onderzochte zones, de gekende geologische, bodemkundige en ecologische kenmerken en de gekende archeologische en historische waarden (zie verslag van resultaten van het vooronderzoek).

Belangrijk in de afweging van de noodzaak voor verder vooronderzoek zijn de reeds aanwezige verstoringen, het ontbreken van aanwijzingen omtrent de aanwezigheid van waardevolle archeologische resten en de beperkte bijkomende impact van de geplande werken waardoor de meerkost ten gevolge van bijkomend onderzoek niet opweegt tegen de kenniswinst.

Naar aanleiding hiervan zijn geen verdere maatregelen vereist. Daarom wordt geen programma van maatregelen opgemaakt. Deze beslissing steunt op onderstaande redenering.

De afweging of verder vooronderzoek noodzakelijk is, gebeurt op volgende wijze:

Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- *de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven*

Hoewel niet kon aangetoond worden dat er zich geen archeologische resten in het projectgebied bevinden, kon wel voldoende worden aangetoond dat de kans op de aanwezigheid van waardevolle archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering laag is.

- *een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen*

Gezien de beperkte bijkomende impact van de geplande werken en de lage kans op de aanwezigheid van waardevol archeologisch erfgoed, dienen geen verdere maatregelen genomen te worden.

- *een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken*

Er dient geen archeologische opgraving plaats te vinden in het projectgebied.

- *een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken*

Er dient geen plan van aanpak gemaakt te worden voor een eventueel behoud in situ.

Op basis van het uitgevoerde vooronderzoek kunnen we besluiten dat er voldoende informatie is gegenereerd om een te bekrachtigen archeologienota op te maken die de lage kans op de aanwezigheid van archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering staft.